

МИТОТ ЗА АХИЛ ИЛИ ФЕНОМЕНОТ НА ИСКЛУЧИТЕЛНОТО ХЕРОЈСТВО

д-р Луси Караниколова

Апстракт

Оваа статија прави обид да го претстави „феноменот Ахил“ како синоним на исклучително херојство.

Двојната природа на митскиот великан-човековата и божествената, се посматра од две стојалишта: во контекстот на иманентниот митски и Хомеровски амбиент, како и од перспектива на современата политичка стварност.

„Феноменот Ахил“ покажува присуство на висока доза на индивидуализам, а според тоа и склоност кон политичката (па и економската) идеологија на либерализмот.

Тенденцијата на трудот е да се валоризира универзалниот квалитет на митскиот херој, кој, не толку полека, но сигурно, прераснува во „херој на нашето време“.

Клучни зборови: „феноменот Ахил“, индивидуализам, колективен дух, либерализам, конзервативизам, социјализам.

Пристап

Полубогот Ахил е еден од најкомплексните, најконтроверзните и најславни ликови во грчката митологија. Митот за Ахил припаѓа на циклусот митови за Троја.¹

Полубожествената природа на најголемиот јунак во Тројанската војна го прави Ахила феномен. Имено, како дете на смртен татко и мајка-богинка, тој е „осуден“ целиот свој краток и славен живот да се соочува во човековото и божественото во себе. Моќен како бог, а сепак смртен во петата. Бескрајно храбар воин, а нежен и чувствителен љубовник. Ревносен борец, а верен пријател.

„Исклучителното херојство“ на Ахил, барем онака како што е запаметен според античката грчка традиција и од Хомеровата „Илијада“ е особено манифестантно во борбените настани околу Троја, непосредно пред убиството на Хектор.

„Феноменот Ахил“

Во „Илијадата“ на Хомер, Ахил како лик добива исклучителна вредност. Почетокот на епот го нотира „гневот на синот на Пелеј“, кому, иако најзаслужен

ахајски воин, му е нанесена голема неправда: врховниот војсководач Агамемнон му ја одзема омилената робинка -Брисеида. И не ќе беше овој чин толку неприличен, само ако не му се случеше токму на Ахил. Гневот на воинот е лајт-мотив во Хомеровата „Илијада“ и иницијална каписла за разоткривање на „феноменот Ахил“. Епопејата нема да заврши сè дотогаш додека тој гнев не се неутрализира. Прва трансформација на факторот-гнев е Ахиловата рамнодушност што резултира со апстиненција од битките. Тоа пак, придонесува за напредување на Тројанците, а загуби за Ахајците. Рамнодушноста ќе добие нов облик и квалитет, доживувајќи втора преобразба во омраза на Ахил кон бескрупулозниот Агамемнон, наспроти настојувањата на ахајските војници да го предомислат него и да го одобролат Ахил да се врати на бојното поле. Омразата пак, преминува во потреба за одмазда тогаш кога ќе биде убиен Патрокло, најдобриот пријател на Ахил. По таков начин, гневот ја доживува третата трансформација. Ахил се одмаздува така што излегува на двобој со Хектор и, откако ќе го убие, прави еден, исклучително нехуман чин-со својата двоколка, го влече мртвото тело на Хектор околу сидините на Троја.

Од техничка гледна точка, Ахиловиот гнев е веќе „испразнет“, така што раскажувањето може да заврши. Тоа и се случува. Покајувањето на Агамемнон веќе нема никаков ефект по однос на натамошното однесување на Ахил и нарацијата воопшто. Сличен, декоративен придонес има и „додадената“, но едновременно и исклучително значајна епизода од грчката народна традиција-опширниот опис на погребот на Хектор.

Првото прашање кое заслужува одговор е-зошто Агамемнон не смеел да го навреди, или можеби подобро, зошто Агамемнон, при сè што бил прв човек на Ахајците, требал да внимава и во секоја прилика да го удостојува Ахила? Затоа што од херојството на Ахил зависел исходот од битките на Ахајците со Тројанците, но и затоа што Агамемнон, освен што бил мудар, требал да биде и практичен. Она што современиот граѓанин треба да го има предвид е дека, станува збор за „епски времиња“, за робовладателско општество кога се почитува високиот човечки и патриотски морал, кога машкоста, воинственоста, хероизмот и особено суетата се од примарно значење. Втората пак дилема која што се наметнува е-дали гневот на Ахил е оправдан, особено знаејќи дека неговата натамошна апстиненција од битките придонесува за непроценливи загуби за таборот на Ахајците? Одговорот треба да ја потврди тезата за „феноменот Ахил“.

Ахил е полубог, па самиот тој факт го дистанцира од обичните смртници и, што е мошне значајно, го прави колку близок толку и далечен од боговите. Декларативно, тој е смртен само во петата, но во суштина, сепак е смртен. Тоа пак, подразбира дека ги поседува сите човекови доблести и слабости: умее да љуби, да биде пријател, да биде суров и немилосрден... „Човековоста“ го прави Ахил слаб, а слабоста, полубогот ниту сака ниту пак, смее да ја признае и, уште помалку, да ја манифестира. Сопствената слабост Ахил перманентно ја „задушува“, ја потиснува во себе. Од една рационална гледна точка, таквата психолошка состојба не е здрава и човек тешко може да „се носи“ со неа. Но, Ахил тоа го прави до крај! „Боговското“ на Ахил доаѓа до израз во неговиот исклучителен хероизам. Во таа смисла, му нема рамен.

Судирот на човековото и боговското е „феноменот Ахил“, *par excellence*. Тој достоинствено го „живее“ тој вечен немир, таа расчереченост меѓу бесконечната

моќ и бесконечната немоќ, обидувајќи се и, веројатно, успевајќи-сопствената ментална терезија секогаш да ја одржува во хоризонтална положба. Но, за тоа треба исклучителен напор и вештина. Ахил останува доследен на својата полубожествена природа.

Објективниот оптикум по однос на „феноменот Ахил“ ни дава за право да констатираме дека личност од таков калибар во реалноста не може да постои. Ахил е исклучиво и исклучително фиктивно, литерарно, т.е. митско суштество, така што само од таа перспектива посматран, обичниот читател и човек би можел да го сфати и не само да му се восхитува, туку и да му прости. Да му прости можеби и за страшниот чин на сквернавење на мртвото тело Хекторово.

Универзалната димензија на митот за Ахил лежи во сознанието дека, секој еден може едновременно да се чувствува и неприкосновено моќен и бескрајно немоќен, и бог и човек. Веројатно тоа е она што нè прави луѓе, зашто човекот го измисли богот за да ја оправда својата несовершеност.

Ахил vis a vis Хектор

Несомнено, Ахил немаше да биде толку маркантна митска фигура ако циклусот митови за Троја не го „произведеше“ и Хектор. Двајцата колоси на античката митска култура и Хомерови миленици се податни за компаративна анализа од неколку аспекти: како војсководители, како засебни индивидуалности, како партиципенти на колективот.

Третманот на Ахил и Хектор како војсководители дозволува речиси синхронизиран пристап. Потенцираме-речиси. И двајцата се храбри, но храброста на Ахил се граничи со хероизам. Заправо, Ахил покажува безграничен хероизам. Потсетуваме-тој е сепак, полубог! И Ахил и Хектор се достоинствени. Првиот, до крај го чува личниот интегритет, вториот води сметка колку за себе, толку повеќе за своите поданици-Тројанци. И Ахил е честољубив и Хектор е честољубив, исто така. Ахил е склон да ја сочува сопствената чест, зашто како полубог и со репутација на најхрабар воин, не ни може да постапува поинаку. Хектор се грижи за личната чест, по таков начин што таа е силно поврзана со честа на неговата родна Троја. Имено, кога треба да замине на неизбежниот двобој со Ахил, Хектор се разоткрива и преку своето силно изразено чувство за реалност: тој е свесен дека ќе го изгуби животот; знае дека и Троја ќе падне, но должноста го повикува да го стори тоа, пред сè во името на честа на Троја. Овој настан пак, Ахил го предизвикува исклучително од лични побуди.

Второто ниво на споредба е индивидуалноста, односно персоналноста. Од естетска гледна точка, и митот и Хомеровата „Илијада“, но особено епопејата ги краси впечатлива наративна техника кога станува збор за претставувањето на митските карактери. Секој лик е засебна приказна, а такви се дури и боговите-сосема индивидуализирани, со свои интереси, типичен начин на однесување, на размислување, на војување. Индивидуалноста како белег се истакнува како посебен квалитет на Хомеровата поетика.

Ахиловата персоналност подразбира: суетност, егоизам, претпоставување на личното пред општото и колективното. Ахил е „суштество само за себе“. Тој можеби си дозволува да покаже слабост единствено пред својата мајка, но станува

збор не за слабост во буквална смисла, туку само за потреба од разговор, советување, консултација. И повторно, ќе постапи така како што тој сака. Ахил е нежен љубовник, но не е создаден да живее во пар, „да тихува во двојка“. Ахил е прекрасен пријател, но секогаш е над него, над пријателот. Неговата доминантна фигура го прави другиот покорен, послушен. Тој е толку насочен кон себеси што како читатели сме силно, но пријатно изненадени кога без противење ќе го предаде мртвото тело на Хектор на неговиот татко Пријам и ќе прогласи повеќедневно примирје. Дали можеби по таков начин Ахил не им дава примат, макар и за миг, на своите човечки корени? Зарем во тој момент не сме очевидци на перманентниот процес на колебање меѓу човекот и богот во него? Најпосле, концептот на митскиот и Хомеров лик на Ахил допушта висока индивидуалност, до таа степен што и неговата суетност и себичност се чинат мотивирани и оправдани. „Феноменот Ахил“ е впрочем „најагресивниот“ ентитет во оваа приказна.

И Хектор има своја индивидуалност. За разлика од Ахил, кој во оваа смисла е издигнат на пиедестал, Хектор се стопува со масата други јунаци. Неговата индивидуализираност е повеќе резултат на постапката на создавање мит, односно на Хомеровото поетско мајсторство-секој лик да биде типичен, отколку што неговите засебни особини се макар и блиску до оние на Ахил. Хектор е пред сè тројански принц; тој е нежен сопруг и грижлив татко, кој едновременно општото и колективното го претпоставува над личното и индивидуалното. По ова тој е различен од другите митски херои, според ова е тој единствен и индивидуализиран, но со ова е и сосема поинаков од Ахила. Очигледно е дека создавачите на митот, а Хомер сигурно, воделе сметка по однос на Ахил да постават лик што барем приближно ќе може „да се носи“ со него, за да постои рамнотежа во раскажувањето, за да има плус и минус, за читателите да се двоумат на чија страна да застанат, за да има напнатост и исчекување во приказната.

По однос на квалификацијата припадност кон колективот, секако дека Хектор предничи пред Ахил. Имено, Хектор е родум од Троја, неговите родители се крал и кралица на градот, се родил и израснал во заедница-семејна, но и поширока. Одгледан е во херојски дух, како Тројанец кој треба да ја штити татковината, но и да биде закрилник на своите жена и дете. Сепак, патриотскиот дух кај него е над сè. Оттука и оправданоста на неговото заминување во двобој, кога однапред знае дека заминува во смрт. Оттука и разбирливоста на неговото однесување-заедничкото да биде секогаш пред личното.

Кога се во прашање смислата за колективен дух и чувството за заедништво, митот и Хомеровата епопеја нив не му ги ускратуваат ниту на Ахил. Сепак, не му ги даруваат во онаа мера и по таков начин како што тоа е случај со Хектор. Ахил има родители, но и по овој белег тој е уникатен, ако ништо друго поинаков од Хектор: мајка му е богинка, а татко му смртник. Тој и не растел во примарното семејство, туку со солидни старатели.² Бил одгледуван така што се негувала неговата храброст и војнички вештини, што ќе рече дека, тој, уште од мали нозе е првенствено свртен кон самиот себе. Во Тројанската војна Ахил влегува како крал и водач на Мирмидонците, војската на неговиот татко и како таков е дел од пошироката ахајска војска. Но, иако не е бескрупулозно себичен, тој останува самотник и индивидуалец до крај. Впрочем, сите негови постапки и подвизи се во насока на себедоказување и потврдување на исклучителната храброст.

Споредбата на двата митски хероја според овие параметри уште еднаш го потврдува „феноменот Ахил“.

Ахил и Хектор-политичка димензија (=политички мит)

Еден од основните белези на митот како културолошки продукт е натприродноста. Митот е по природа есхалогизиран, зашто неговата цел е футуристичка проекција за човекот и светот. Основната содржина на митот се богот /боговите и човекот.³

Политичкиот мит не му припишува улога и значење на натприродното, затоа што неговата духовна содржина е човекот. Една од суштинските одлики на категоријата политички мит е-претворањето на фактите во вредност и тоа по таков начин што, идејата која добива значајна смисла прераснува во факт. Во таа смисла, митот би престанал да биде само приказна што се раскажува, туку ќе стане начин на размислување, но и стварност која се живее и доживува.

Посматран во контекстот на своето време, митот за Ахил е токму мит во класична смисла: тука паралелно опстојуваат два света-човековиот и божествениот. Исходот на случувањата во Тројанската војна најмногу зависи од волјата на боговите, кои се поделени во два табора: едни се поддржувачи на Ахајците, други на Тројанците. Дури и животот на Ахил завршува според волјата на богот Аполон, кој дејствува преку Парис, за овој смртно да го погоди Ахила во петата. Факторот натприродност овде многупати доаѓа до израз. Дури и исклучителното херојство на Ахил може да се третира како натприродно, или во најмала рака невообичаено.

Надвор од своето време, Ахил и митот за Ахил се подведуваат на параметрите кои современата политикологија ги дефинира како политички мит. Кога денес Ахил би бил жив, под претпоставка дека би ги имал истите атрибути, без полубожествената природа, се разбира, тогаш тој веројатно би пливал како „риба во вода“. Имено, неговиот индивидуализам, неговата склоност да му дава повеќе важност на персоналното за сметка на колективното е, тоа е познато, одлика на политичката па и економската идеологија на либерализмот, која ги нагласува правата и слободите на единката и потребата за ограничување на овластувањата на власта.⁴ Според тоа, може да се пофалиме дека светот во кој живееме има многу „современи Ахил-и“.

И Хектор има своја политичка димензија. И тој нуди квалификации кои се стекнале со трајна вредност. Имено, третманот на овој лик во митот и Хомеровата „Илијада“ дозволува него да го најдеме некаде на средина меѓу концептот за конзервативизмот и социјализмот. Хектор е склон кон негување на традиционалните вредности, зашто тие за него се манифестација на континуитет и стабилност. Затоа, тој силно го почитува својот татко, се спротивставува на раскалашеноста на помладиот брат Парис, ја почитува својата жена, го сака својот син. Во однесувањето на Хектор и преку него, доаѓаат до израз и постулатите на социјализмот, барем во неговиот основен вид. Имено, за Хектор тоа што е тројанско не е само негово, само затоа што тој е член на кралското семејство, туку

Троја е на Тројанците. Кога се грижи за својот живот, тој повеќе е загрижен за судбината на своите сонародници.

Ахил или Хектор

Посматран како фиктивно, книжевно суштество, Ахил е неприкосновен. И бескрајно провокативен.⁵ Нему никој не му е достоин и тој може и натаму за многумина да остане еден од најомилените митски ликови. Таков е Ахил зашто е полубог, зашто е феномен. Кој би го посакал Ахил денес? Ќе се најдат и такви, меѓутоа многумина најверојатно би се определиле, барем интимно за Хектор. Тој е конзервативец и можеби донекаде социјалист и како таков би бил навистина анахрон јунак во нашата капиталистичка денешница. Но, неговите хумани и хуманистички белези имаат епохална, трајна вредност, иако во нашето секојдневие не многу се практикуваат.

Во секој случај, ќе нè има такви кои со носталгија ќе тагуваме по Хектор, но веројатно и многумина кои во современиот Ахил би го препознале „херојот на нашето време“.

THE MYTH OF ACHILLES OR THE PHENOMENON OF THE INCREDIBLE HEROISM

Lusi Karanikolova, Ph. D.

SUMMARY

This article makes an attempt to present the "Achilles 'phenomenon' as a synonym of exceptional heroism. Dual nature of the mythical giant, human and divine, is viewed from two points of view: in the context of the immanent mythical and Homer's ambience, as well as from the perspective of contemporary political reality."The phenomenon Achilles' indicates the presence of a high dose of individualism, and therefore a tendency towards political (and economic) ideology of liberalism. The tendency of the work is to evaluate the universal quality of the mythic hero, who, not so slowly, but surely have been turning into a "hero of our time."

Keywords: Achilles phenomenon, individualism, collective spirit, liberalism, conservatism, socialism.

---

¹ Според митот, Ахил бил син на фтијскиот крал Пелеј и морската богинка Тетида. Судбината му подарила изобилство доблести, но му ја ускратила единствено среќата. Се родил во брак кој на неговата мајка ѝ бил наметнат, зашто имено, Тетида требала да се омажи за Зевс. Но, кога Зевс од Прометеј дознал за пророштвото дека синот на Тетида ќе го надмине во храброста својот татко, тој, во своја корист ја омажил Тетида за смртен човек. Кога Ахил се родил, Тетида, според преданието,

---

го челичела така што го потопила во Стикс, реката на подземниот свет, држејќи го за петата. Благодарение на тоа, телото на Ахил било покриено од невидлив оклоп, а само петата му останала ранлива. Според друго предание, Тетида го калела Ахил така што му го премачкувала телото со амброзија (правејќи го по таков начин речиси бесмртен) и го ставала во оган. Кога во една прилика Пелеј ја затекнал Тетида како го држи Ахила во оган, посегнал по мечот за да ја усмрти, но таа се засолнила во морските длабочини. После овој настан, Тетида веќе не му се вратила на Пелеј, а Ахил бил доверен на грижливи старатели. Тој, веќе на десетгодишна возраст се одликувал со својата храброст и брзина. До полнолетството научил сè што било потребно за еден јунак да преживее: да се однесува како маж, да ракува со оружје, да гледа рани, да свири на лира и да пее.

Тетида знаела за пророштвото дека, нејзиниот син ќе биде ставен пред избор: долг живот без слава или краток и славен живот на јунакот. Иако му посакувала слава, како мајка, секако, му давала предност на животот. Кога ахајските кралеви почнале да се подготвуваат за војна против Троја, Тетида го засолнила Ахил на островот Скира, кај кралот Ликомед, каде што преоблечен во женски фустани, живеел меѓу ќерките на кралот. Со помош на пророкот Калхант, кралот Агамемнон дознал за скровиштето на Ахил и ги испратил по него Одисеј, кралот на Итака и Диомед, кралот на Агрејците. Двајцата, проблечени како трговци, распослале стока пред ќерките на кралот, така што меѓу скапоцените ткаенини и накит, божем случајно оставиле и еден меч. Кога на договорениот знак пред палатата се зачул воен знак од нивните другари и свекот на оружје, сите девојки се разбегале од страв, но една рака го зграбила мечот. По таков начин Ахил се открил и без долги убедувања се согласил да ѝ се придружи на ахајската војска. На чело на Мирмидонците, војската на неговиот веќе стар татко, Ахил пристигнал пред ѕидините на Троја и за девет години војување успеал да освои дваесет и три града од околината. Од неговиот татко наследил воена облека, копје и штит. Самата негова појава предизвикувала страв во редовите на Тројанците. Ахајската војска и сите нејзини војсководци го почитувала како најхрабар и најуспешен војник. Исклучок бил врховниот заповедник-Агамемнон. Настанот што најмногу ќе го прослави Ахил се случува во десеттата година од Тројанската војна. Имено, Агамемнон ќе му ја одземе на Ахил неговата омилена робинка Брисеида, заради што Ахил одбива да учествува во натамошните битки против Тројанците. Ефектот од апстиненцијата на Ахил на бојното поле се огромните човечки и материјални загуби за Ахајците. Ахил барал враќање на робинката и извинување од Агамемнон. Муѓутоа, по смртта на неговиот најдобар другар Патрокло (Патрокло, облечен во воената облека на Ахил ќе биде убиен од Хектор, на бојното поле), гневот на Ахил кон Агамемнон се претвора во омраза и потреба за одмазда спрема Тројанците. Откако Хефест, богот на оружјето, ќе му искова нов оклоп за само една ноќ, Ахил заминува кон Троја. Пред ѕидините на градот, тој го повикува Хектора на двобој. Хектор, во името на патриотизмот, излегува на двобој, иако знае дека ќе загине. Откако ќе го убие, Ахил го влече со својата двоколка мртвото тело на Хектор околу ѕидините на Троја. По таков начин се случува психолошка неутрализација на првобитно акумулираниот гнев, зашто имено, Ахил не ќе можел да биде мирен ако не го испразнил гневот. После овој исклучителен настан во грчката митологија воопшто, Ахил го отстапува мртвото тело на Хектор на неговиот татко Пријам, кралот на Троја, така што Хектор е погребан со сите почести достојни за голем јунак, а Ахајците неколку дена биле во примирје со Тројанците. Но, на Ахил не му било судено да го доживее падот на Троја, така што и самиот гине, набрзо по смртта на Хектор. Ја победил и убил и кралицата на Амазонките, Пентезилеја, која ѝ притекнала на помош на Троја, како и Мемнон од Етиопија, новиот врховен заповедник на тројанската војска. Кога после неговата смрт Ахил влегол во Троја, на пат му застанал самиот Аполон (кој во Тројанската војна бил еден од боговите заштитници на Троја). Ахил ќе го навреди Аполон барајќи од него да му се тргне од патот. Аполон ќе побара од Парис, помалиот син на Пријам и брат на Хектор да ги напне лакот и стрелата кон Ахиловата пета, неговото единствено смртно место. Смртоносниот крик на полубогот ја надвикало бојната врева. Во мигот на смртта, тој, со страшна клетва ги проколнал Аполон и Троја. За мртвото тело на Ахил се разгорела страшна битка. Најпосле, Ахајците успеале да го одземат од тројански раце и свечено да го погребаат на висока мола, која дошол да ја запали самиот бог Хефест. Потоа неговата пепел ја измешале со пепелта од телото на Патрокло и над нивниот гроб подигнале висока могила од глина, за насекаде по светот да се објавува славата на двајцата јунаци. Види: Vojtech Zamarovsky: *Ahil, Junaci antičkih mitova, Školska knjiga, Zagreb, 1989 godina, str.10,11,12.*

---

² Дури имал прилика, во одреден период, кога неговата мајка, богинката Тетида сакала да го поштеди од учеството во Тројанската војна, да живее засолнат во кралството на Ликомед, преоблечен во женски фустани, заедно со неговите ќерки. Овој момент од Ахилвата митска биографија некои теоретичари и антрополози го толкуваат како зародиш на неговта евентуална хомосексуалност, која во еден поизразен вид, иако сè уште имплицитна, се манифестира во миговите на негова разјареност по смртта на Патрокло. Можеби е во прашање само потисната машкост, што значи и своевидно оправдување на идната негова постојана потреба неа да ја докажува преку хероизмот.

³ www.svevesti.com

⁴ Британика Енциклопедиски Речник, *Toner, МПМ*, Скопје, 2005 год., Книга 5, стр.51 и 159 и Книга 9, стр.64.

⁵ Пролетта, 2004-та година, светот имаше можност да го гледа исклучителното кинематографско остварување, епскиот спектакл „Троја“, во продукција на Warner Bros Pictures. Ликот на Ахил беше толкуван од еден од сè уште најпопуларните холивудски актери, Бред Пит. Имено, и според искажувањата на самиот актер, во процесот на подготовката на улогата морал да помине подолг период на изолација за да може доволно добро да се „сроди“ со Ахиловиот лик. Тоа, Бред Пит го направи, според наши видувања извонредно добро.

ЛИТЕРАТУРА

1. Британика Енциклопедиски Речник, *Toner МПМ*, Скопје, 2005.
2. Vojtech Zamarovsky: *Junaci antičkih mitova, Školska knjiga, Zagreb, 1989.*
3. www.svevesti.com